

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-33-58>

УДК 336.22

АНАЛІЗ ПОДАТКОВИХ НАДХОДЖЕНЬ В СИСТЕМІ ДОХОДІВ БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ

ANALYSIS OF TAX REVENUES IN THE REVENUE SYSTEM OF THE BUDGET OF UKRAINE

Тітенко Зоя Миколаївнакандидат економічних наук, доцент,
Національного університету біоресурсів та природокористування України
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5816-5519>**Ворона Ангеліна Віталіївна**магістр,
Національного університету біоресурсів та природокористування України
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4955-9748>**Titenko Zoia, Vorona Angelina**

National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine

Актуальність теми дослідження обумовлена тим, що в сучасних умовах питання забезпечення наповнення доходної частини бюджету з метою виконання покладених на державу функцій набуває все більшої актуальності. У результаті аналізу досліджено обсяг та структуру податкових надходжень до державного бюджету України за 2018–2020 роки. Визначено, що на даному етапі розвитку системи оподаткування в Україні слід удосконалити ефективність податкового законодавства, підвищити податковий контроль, знизити загальний рівень оподаткування. У процесі дослідження використано наукові методи: економіко-статистичний – для оцінювання динаміки обсягу податкових надходжень в структурі доходів державного бюджету; аналізу і синтезу – для з'ясування причин, які спричиняють зміну обсягів доходів державного бюджету; абстрактно-логічний – при здійсненні теоретичних та методичних узагальнень. Обґрунтовано, що дослідження обсягів і структури податкових надходжень, є необхідним етапом при здійсненні ефективного управління фінансовими ресурсами держави.

Ключові слова: податкова система, доходи бюджету, прямі податки, непрямі податки, податок, Податковий кодекс.

Актуальность темы исследования обусловлена тем, что в современных условиях вопрос обеспечения наполнения доходной части бюджета с целью выполнения возложенных на государство функций приобретает все большую актуальность. В результате анализа исследованы объем и структура налоговых поступлений в государственный бюджет Украины за 2018–2020 годы. Установлено, что на данном этапе развития системы налогообложения в Украине следует совершенствовать эффективность налогового законодательства, повысить налоговый контроль, снизить общий уровень налогообложения. В процессе исследования использованы научные методы: экономико-статистический – для оценки динамики объема налоговых поступлений в структуре доходов государственного бюджета; анализа и синтеза – для выяснения причин, которые влекут за собой изменение объемов доходов государственного бюджета; абстрактно-логический – при осуществлении теоретических и методических обобщений. Обосновано, что исследование объемов и структуры налоговых поступлений является необходимым этапом при осуществлении эффективного управления финансовыми ресурсами государства.

Ключевые слова: налоговая система, доходы бюджета, прямые налоги, косвенные налоги, налог, Налоговый кодекс.

The urgency of the research topic is due to the fact that in modern conditions the issue of ensuring the filling of the revenue side of the budget in order to perform the functions assigned to the state is becoming increasingly important. Since tax revenues account for a significant share of state budget revenues, their research is of paramount importance. The purpose of the article is to establish the close relationship between the volume of tax revenues and the revenues of the state budget. As a result of the analysis, the volume and structure of tax revenues to the state budget of Ukraine for 2018–2020 were investigated. The analysis of receipts of direct and indirect taxes is carried out. It has been established that at this stage of development of the taxation system in Ukraine, it is necessary to improve the efficiency of tax legislation, increase tax control and reduce the overall level of taxation. In the course of

the research, the following scientific methods were used: economic and statistical methods – to assess the dynamics of the volume of tax revenues in the structure of state budget revenues; analysis and synthesis – to find out the reasons that entail a change in the volume of state budget revenues; tabular and graphical – to display the obtained research results; abstract-logical – in the implementation of theoretical and methodological generalizations. It is substantiated that the study of the volume and structure of tax stage in the implementation of effective management of the financial resources of the state. The studies carried out indicate that there are a number of taxes, the revenues of which to the budget are rather insignificant. It is worth paying attention to such taxes as property tax, land tax, resource payments, they do not depend on sales and production. These taxes are guaranteed to replenish the budget. At this stage of development of the tax system in Ukraine it is necessary to improve the effectiveness of tax legislation, increase tax control, reduce the overall level of taxation. So, it is worth paying attention to taxes such as property tax, land tax, resource payments, they do not depend on the volume of sales and production. These taxes will be guaranteed to replenish the budget. At this stage of development of the taxation system in Ukraine, it is necessary to improve the efficiency of tax legislation, increase tax control, and reduce the overall level of taxation.

Keywords: tax system, budget revenues, direct taxes, indirect taxes, tax, Tax Code.

Постановка проблеми. Історично склалися, що податки є демонстрацією абсолютного права держави стягувати з населення певну суму їх доходу. Це право здійснюється в зв'язку з необхідністю наповнення бюджету необхідними ресурсами, щоб держава могла виконувати свої функції та забезпечувати виконання частини видатків. Важливість податкових надходжень пов'язана з тим, що вони становлять значну частку надходжень бюджету.

Податки слугують інструментом регулювання економіки, який дає можливість державі як стимулювати розвиток певних сфер виробництва, зменшуючи ставки податків або визначаючи податкові пільги, так і регулювати діяльність суб'єктів господарювання, посилюючи податкове навантаження, змінюючи правила ведення бізнесу. Так, це одна із важливих функцій податків, але основною причиною їх використання є фіскальний аспект. Ефективність фіскальної політики, її простота та прозорість мають прямий вплив на наповненість бюджету країни. Дефіцит бюджету та економічна нестабільність в сучасних умовах слугують рушійною силою для перегляду політики оподаткування для суб'єктів господарювання.

Задля досягнення позитивних змін, підвищення ефективності фіскальної політики та покращення добробуту необхідно удосконалити податкову систему України.

Аналіз основних досліджень і публікацій.

Серед закордонних економістів питання дослідження прямого та непрямого оподаткування з метою ефективного функціонування податкової системи знайшло своє відображення в працях У. Петті, А. Сміта, Д. Рікардо, А. Лаффера, С. Фішера, Ш. Бланкарта та інших. Теоретичні та практичні засади функціонування податків були відображені в роботах таких відомих вітчизняних науковців як О.Д. Василик,

В.П. Вишневецький, Т.І. Єфименко, А.І. Крисоватий, В.М. Мельник, П.В. Мельник, В.М. Опарін, Ю.В. Пасічник та інших.

Постановка завдання. Основною метою даного дослідження є встановлення тісноти зв'язку між обсягами податкових надходжень та доходами державного бюджету України.

Виклад основного матеріалу. В доходах будь якої країни основою є податкові надходження, які забезпечують стабільне надходження коштів, що не можна сказати про позики, які підлягають поверненню. Відповідно до чинного законодавства визначено, що податок – це обов'язковий, безумовний платіж до відповідного бюджету, що стягується з платників податку [1]. Варто відмітити, що податки забезпечують формування значної частини доходів бюджетів всіх рівнів (табл. 1). Згідно Бюджетного кодексу України основними складовими доходів державного бюджету є податкові, неподаткові та інші надходження передбачені відповідно до законодавства України.

Проведені дослідження, щодо доходів державного бюджету свідчать, що протягом досліджуваного періоду вони зросли на 74,6% і в 2020 році склали 1076017 млн. грн.

Щодо податкових надходжень то варто відмітити досить суттєве їх зростання майже на 70% і їх величина склала 85115,6 млн. грн. Щодо неподаткових надходжень то вони зросли більше ніж у два рази, хоча їх сума є значно меншою в порівнянні з податковими надходженнями.

Відповідно до продемонстрованої структури доходів бюджету за період з 2015 до 2020 року варто відмітити, що податкові надходження займають досить значну частку, яка коливається в межах 79-81%, відповідно неподаткові надходження займають значно меншу частину (рис. 1). Щодо інших видів доходів то їх питома вага займає менше одного відсотка

Таблиця 1

Обсяг доходів державного бюджету України за 2016–2020 рр., млн. грн.

Показники	Роки					2020 у % до 2016
	2016	2017	2018	2019	2020	
Усього	616275	793265	928108	998279	1076017	174,6
Податкові надходження	503879,4	627153,7	753815,6	799776	851115,6	168,9
Неподаткові надходження	103635,2	128402,3	164676,5	186684,2	212946,9	205,5
Доходи від операцій з капіталом	191,5	286,9	657,5	183	79,4	41,5
Кошти від закордонних країн і міжнародних організацій	4109,4	1607,4	1464,8	1139,9	1029,7	25,1
Цільові фонди	287,7	29847,1	187,5	1770,8	187,1	65,0
Офіційні трансферти	4171,6	5967,7	7306,3	8725	10658	255,5

Джерело: сформовано автором на основі [2]

Варто відмітити, що всі податки поділяються на дві групи – прямі і непрямі.

Прямі податки слугують ефективним фінансовим регулятором доходів платників, нагромадження капіталу, інвестицій, ділової активності, сукупного споживання тощо. При цьому вони справляють значний вплив на саму державу, яка повинна забезпечити умови для ефективного розвитку виробництва, адже якщо обсяг вітчизняного виробництва продукції зростає, то більшими стають і надходження до бюджету.

Прямі податки включають: податок на прибуток підприємств; податок на доходи фізичних осіб; податок на майно; рентна плата, екологічний податок та ін. Непрямі податки (податки на споживання) – податки, що обчислюються на основі цін або фізичних характеристик товарів та послуг, розмір яких безпосередньо не залежить від доходів платника,

а визначається за вартісними або кількісними характеристиками здійснюваних ним оподатковуваних операцій [1].

При непрямому оподаткуванні формальним платником є продавець товару (робіт, послуг), що виступає посередником між державою й споживачем цього товару, тоді як останній виступає реальним платником податку [3]. В Україні застосовують три види непрямих податків: податок на додану вартість (ПДВ); акцизний податок та мито.

Обсяги та динаміка надходження прямих та непрямих податків до державного бюджету України зображено в таблиці 2.

Аналізуючи отримані дані з таблиці 2, необхідно зазначити, що значення абсолютно всіх видів податків мають тенденцію до збільшення. Так, щодо непрямих податків то найбільш суттєво зросли надходження податку

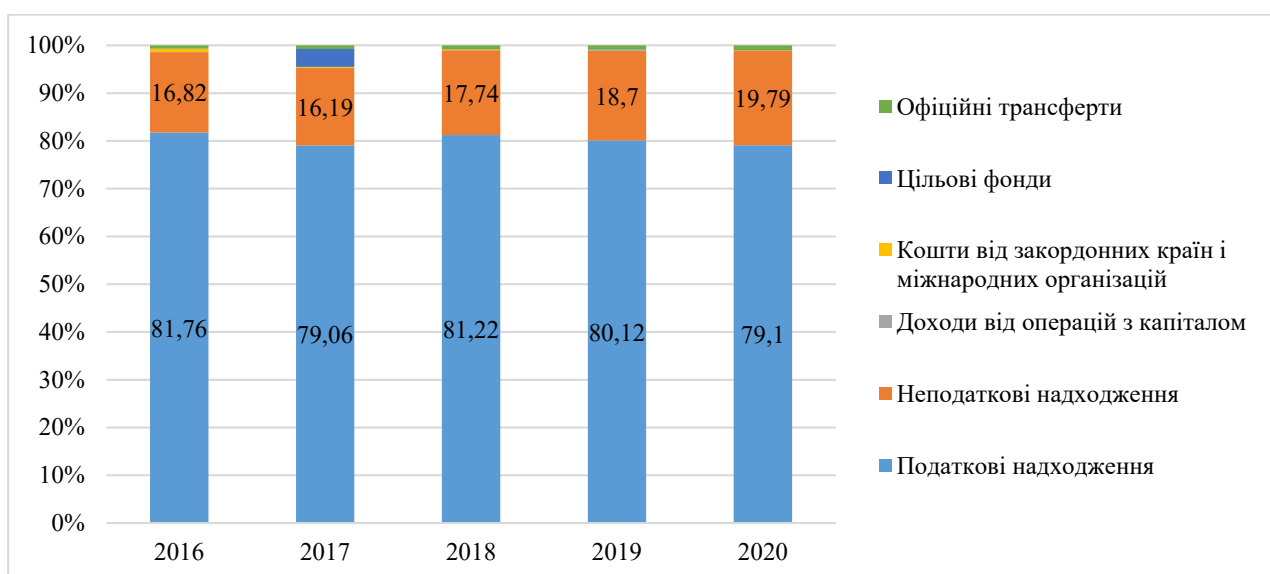

Рис. 1. Структура доходів державного бюджету 2016–2020 рр., %

Джерело: сформовано автором на основі [2]

Таблиця 2

Динаміка податкових надходжень до Державного бюджету України, млн. грн.

Види	Податки	Роки					Темп приросту, %
		2016	2017	2018	2019	2020	
Непрямі податки	ПДВ	235506,0	313980,6	374508,2	378690,2	400600,1	70,1
	Акциз	90122,5	108293,4	118852,4	123357,9	138296,2	53,5
	Мито	20371,0	24541,9	27076,6	30086,0	30460,5	49,5
Прямі податки	ПДФО	59810,5	75033,4	91741,8	109954,0	117281,3	96,1
	ППП	54344,1	66911,9	96882,3	107086,3	108695,0	100,0
	Інші податки	43725,4	38392,5	44754,4	50601,6	55782,6	27,6

Джерело: сформовано автором на основі [2]

на додану вартість протягом досліджуваного періоду на 70,1% з 235506 млн грн у 2016 році до 400600,1 млн грн у 2020 році. Серед прямих податків найбільший приріст прослідковується по податку на прибуток підприємств, який за досліджуваний період з 2016 по 2020 роки збільшився у 2 рази і в 2020 році його надходження становили 108695 млн грн.

Дана тенденція обумовлюється фактором інфляції. Також, вагомий вплив мають політико-правові, демографічні, соціально-культурні та економічні фактори.

Проведені дослідження (рис. 1) свідчать, що податок на додану вартість дає найбільший відсоток доходу до держбюджету (47,1%). Це пояснюється тим, що його формування відбувається на всіх стадіях виробництва та обігу, враховується у вигляді надбавки на ціну товару і сплачується кінцевим споживачем, але його перерахування і облік до бюджету здійснюється податковим аген-

том. Іншими показниками, що впливають на високий обсяг сплати ПДВ є достатньо ефективний механізм нарахування і сплати, який унеможливорює ухилення платників від сплати даного податку. Досить суттєва частка надходжень до бюджету прослідковується по акцизному податку так в структурі у 2020 році його питома вага становила 16,2%.

Акцизний податок є одним із не стабільних податків з погляду формування дохідної частини бюджету, що викликано постійними змінами законодавчої бази оподаткування та особливостями підакцизної продукції на ринку.

Значна частина доходу формується, також, за допомогою податку на прибуток підприємств, який характеризується можливістю стимулювання та регулювання підприємницької діяльності. Не дивлячись на те, що рівень тіньової економіки в країні є досить високим, обсяг надходжень даного податку до бюджету зростає, що свідчить про посилення контролю

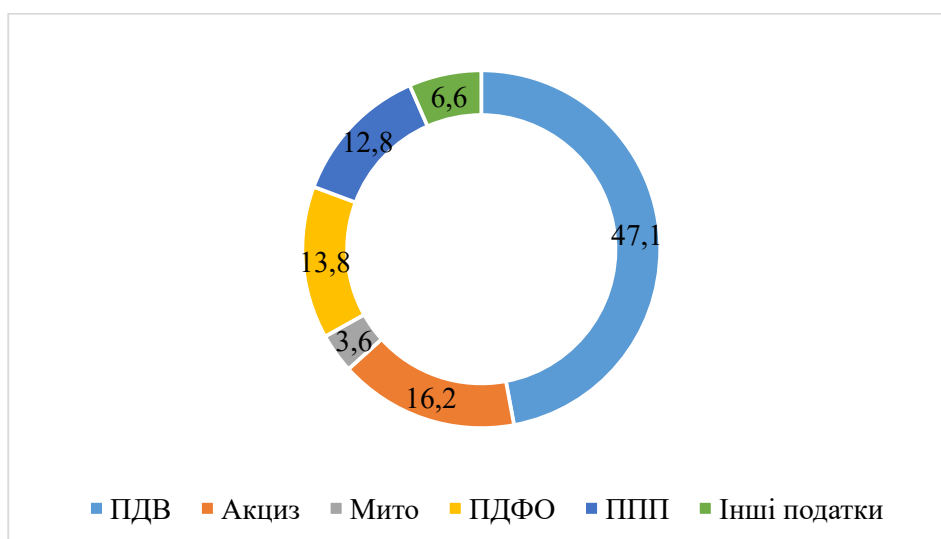

Рис. 2. Структура податкових надходжень за 2020 року, %

Джерело: сформовано автором на основі [2]

за своєчасність і повноту сплати податку, підвищення платоспроможності окремих підприємств та стимулювання платників до сплати за допомогою пільг.

Невелика частка надходжень до бюджету від сплати мита наочно свідчить про досить незначну фіскальну важливість даного платежу. Це пов'язано з недостатньо раціональною структурою експорту та імпорту, а також відсутністю прямого державного втручання в регулювання зазначених процесів.

Фіскальне значення прямих і непрямих податків залежить від напрямків податкової політики держави на відповідному етапі розвитку, оскільки податки є основним фактором впливу на господарську діяльність компанії, та держави в цілому, вони впливають на всі галузі економіки. Наприклад, податки можна використовувати для збалансування доходів і забезпечення певного рівня соціальної рівності, стимулювання створення робочих місць через надання преференцій для малого бізнесу та підприємництва, інструмента стримування інфляції та регулювання експортно-імпортних операцій [4].

Фіскальна ефективність податків проявляється не лише у сфері державного регулювання соціально-економічних процесів, а й у сфері суб'єктивно ринкових відносин, тобто як діяльність людей, що свідомо спрямовують свій фінансовий потенціал на досягнення еко-

номічних цілей в умовах діючої системи оподаткування [5].

Висновки та перспективи. Нерівномірність та несправедливий розподіл податкового навантаження пов'язаний з недосконалістю законодавчих норм, з корумпованістю податкових відносин та, звісно, з тінізацією економі держави. Дані чинники справляють негативний вплив на впровадження механізмів розвитку економіки і держави в цілому. Це все говорить про неефективність реформ та недостатньому виконанні державою покладених на неї функцій. Не дивлячись на постійне вдосконалення процесу оподаткування, увесь фіскальний потенціал податків в Україні є невикористаним через ухилення від сплати, податкові пільги, податкову заборгованість та недоліки в самому адмініструванні.

Проведені дослідження свідчать, що є ряд податків надходження яких до бюджету є досить не значним. Так, варто звернути увагу на такі податки як податок на майно, на землю, ресурсні платежі, вони не залежать від обсягів продажу та виробництва і можуть слугувати вагомим джерелом поповнення бюджету.

Отже, на даному етапі розвитку системи оподаткування в Україні слід удосконалювати ефективність податкового законодавства, підвищити податковий контроль, знизити загальний рівень оподаткування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Зварич О.В. Податкові надходження: методологія прогнозування : монографія. Київ : КНТЕУ, 2013. 444 с.
2. Статистичний збірник Міністерства фінансів «Бюджет України-2020». URL: <https://mof.gov.ua/uk/statistichnij-zbirnik>
3. Демиденко Л.М., Субботович Ю.Л. Податкова система : навчальний посібник. Київ : Центр учбової літератури, 2007. 184 с.
4. Сибірянська Ю.В. Нова модель податкової системи України: перерозподіл податкового навантаження. *Бізнес-Інформ*. 2014. № 7. С. 276–283.
5. Захожай К.В., Жам О.Ю. Роль прямих та непрямих податків у формуванні доходів державного бюджету України. *Проблеми інноваційно-інвестиційного розвитку*. 2019. № 8. С. 114–123.

REFERENCES:

1. Zvarych O.V. (2013) Podatkovi nadkhodzhennja: metodologhija proghnozuvannja: monoghrafija [Tax revenues: forecasting methodology]. Kyiv: KNTEU. (in Ukrainian)
2. Statystychnyj zbirnyk Ministerstva finansiv «Bjudzhet ukrajiny-2020». Retrieved from: <https://mof.gov.ua/uk/statistichnij-zbirnik> (in Ukrainian)
3. Demydenko L.M., Subbotovych Ju.L. (2007) Podatkova systema: navchalnyj posibnyk [The tax system]. Kyiv: Centr uchbovoji literatury. (in Ukrainian)
4. Sybirjansjka Ju.V. (2014) Nova modelj podatkovoji systemy Ukrajinj: pererozpodil podatkovogho navantazhenja [A new model of the tax system of Ukraine: redistribution of the tax burden]. *Biznes-Inform*, 7, 276–283. (in Ukrainian)
5. Zakhozhaj K.V., Zham O.Ju. (2019) Rolj prjamykh ta neprjamykh podatkov u formuvanni dokhodiv derzhavnogho bjudzhetu Ukrajinj [The role of direct and indirect taxes in the formation of state budget revenues of Ukraine]. *Problemy innovacijno-investycijnogho rozvytku*, 8, 114–123. (in Ukrainian)